

LO
CERVANTISME
À
BARCELONA

PER

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

ELET DE LA "REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS"
DE BARCELONA

BARCELONA

ESTAMPA "LA CATALANA" DE J. PUIGVENTÓS
5, Dormitori de Sant Francesch, 5

1895

Al ilustrat excursionista
J. Romulo Serra *L' Autor*

LO CERVANTISME

À

BARCELONA

PER

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

ELET DE LA "REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS"

DE BARCELONA

BARCELONA

ESTAMPA "LA CATALANA" DE J. PUIGVENTÓS

5, Dormitori de Sant Francesch, 5

1895

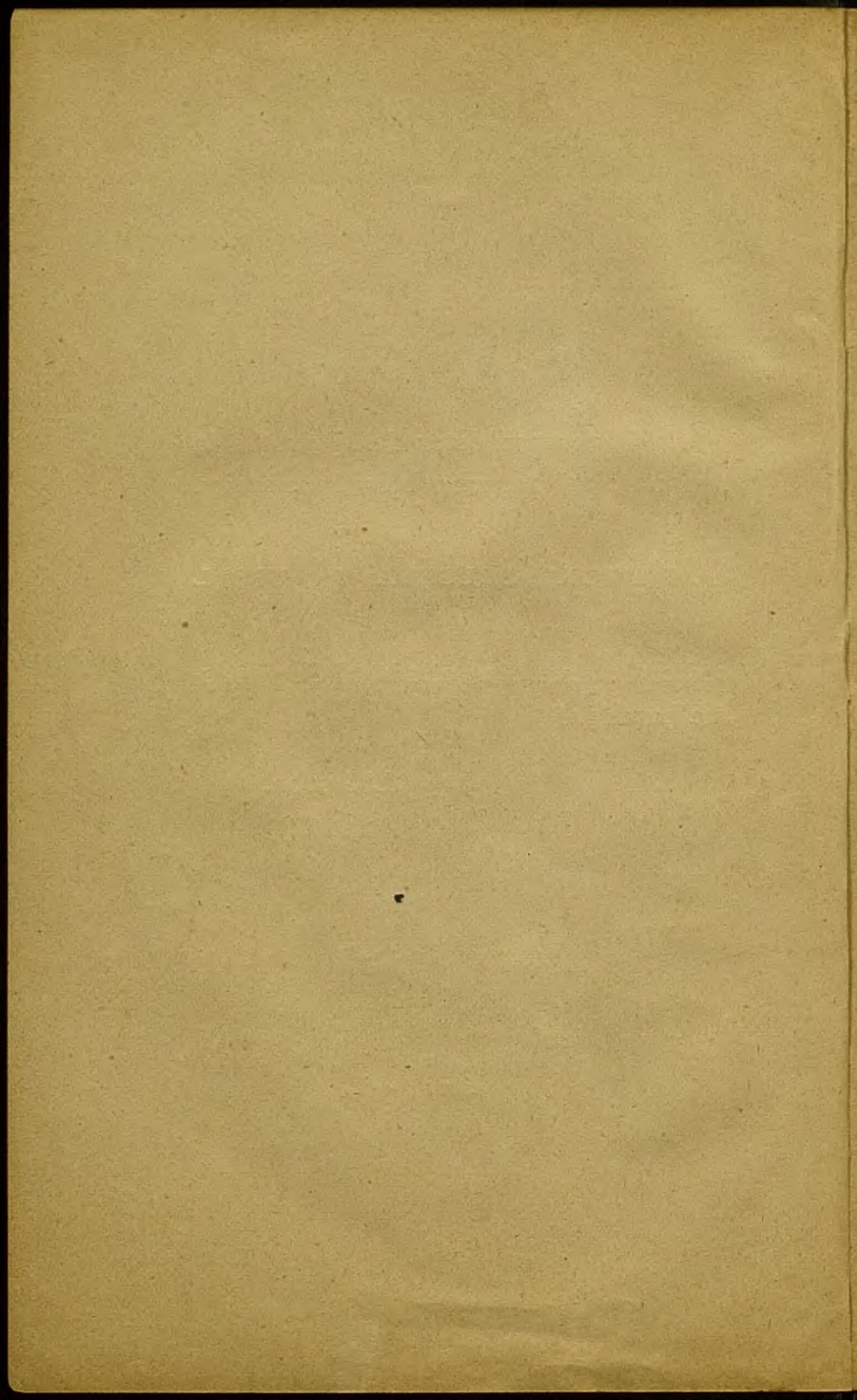

Al ilustrat traductor del Quixot á la
llengua catalana, mon benvolgut amic

P. ANTONI BULBENA Y JUSELL

dedica aquesta breu ullada al Cervantis-
me barceloní

L' AUTOR.

CAPITOL PRIMER

A propòsit de una obra del Doctor Thebussem.

Prou conegut es, en la literatura espanyola contemporànea, lo pseudònim del Doctor Thebussem pera que nos entretingám en explicar que ha amagat la original personalitat de don Marian Pardo de Figueroa. També es generalment sabut que de ses diverses aficions ne forma part un ardorós cervantisme, dels de millor lley. Ab axó volem dir que en ell la *cervantofilia* no ha estat una vulgar mania de coleccionista desproveïda d' estudi.

Al dedicarse á esbrinar moltes particularitats del Quixot ó de son autor, posanthi á contribució les valioses dots intellectuals que Deu s' ha servit atorgarli, tal vegada haurá cregut cumplir ab una obligació de la sanch cervántica que cir-

cula per ses venes (1). Lo cert es que ho ha fet, y ho ha fet be.

Desde llarga data, ço es del 1857, lo Doctor Thebussem ha vingut tractant, en variats articles publicats en diferents periòdichs, de Cervantes, de ses obres y de sos emuladors. En molts d' ells se firmava *Droap* (anagrama de Pardo), y en altres, Doctor Thebussem (que equival á Doctor Embuste). Segurament la major part d' estos treballs haurían passat desapercbut del mon literari, en lo esdevenidor, lo qual fora veritable llástima, si no hagués tingut lo bon sentit práctic de presentarlos avuy recopilats en un volúm que porta per nom *Segunda Ración de Artículos (Epístolas Droapianas.— Artículos Cervánticos)*. Aquest, no sols està destinat á ocupar un bon lloch en les llibreríes dels cervantistes, si que també en les biblioteques de alguna importància, per la particularitat de recopilarse en ell quasi tota la *cervantofilia* en son desenrotllo y variades evolucions. Bé confesa en lo prólech, lo ilustrat *Doctor*, que aytal afició ha estat per ell seguida pas á pas, puix que assistí al seu bateig y ha pres candela en son enterro.

En los primers articles d' aquesta *Segunda Ración* presenta, de má mestre, lo que pot esdevenir un museu cervántich, empresa certament poch realisable, si no es patrocinada per una entitat de válua. Mes avant refereix los treballs preparatoris per constituir una *Sociedad de Cervantes*. Y fou tant lo entussiasme regnant en

---

(1) Véges lo arbre genealógich de la descendencia del pare de Miquel de Cervantes, que presenta Thebussem en la página 86 de la *Segunda Ración de Artículos*.

aquells anys (1860 á 1866), que s' arribá á llançar la idea d' establir una magnífica *Colonia de Cervantes*, ab edificis apropiats, biblioteca, museus, jardins y fins la *ínsula Barataria* reyal y verament arreglada. Lo projecte era realisable (ab la ploma) en lo espay de cinquanta anys.

Trobám, al regirar eix llibre del Dr. Thebussem, com començá la celebració dels aniversaris en sufragi de la ánima de Cervantes, en la iglesia de les Trinitaries de Madrid, hont est escriptor jau enterrat. Y com les *Epístolas Droapianas* son relacions anyals de lo esdevingut en lo cervantisme, fora proximitat pretendre resumir lo sens fi de noves referents á llibres y edicions del Quixot, pintures, lápides, articles periodístichs, comedies, raritats bibliográfiques, comparses de carnestoltes, troballes de documents, etc., etcétera, referents á Cervantes ó á les sues obres, de que 's parla en elles.

Entre mitg de tantes curiositats allí aplegades, hi recordám la existencia de certa edició del Quixot, manuscrita, en caràcters taquigráfichs, axí com d' una altra edició transcrita ab lletra comuna, en 54 petits fulls de paper de fumar. Com á fet graciós val la pena d' assenyalar la venda haguda á París durant la Exposició Universal del any 1867, del escut portat per Don Quixot en la batalla contra los molins de vent, lo qual adquirí un rus, mes rich de diner que de cervell:

qui no ho vulla creure
pot anarho á veure.

D' entre eix cúmulo de noves del cervantisme á Espanya y en altres Nacions, com es molt natural

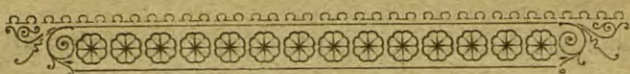
Dr. Heberlein

Carter honorari d' Espanya y Cavaller del orde de Santiago.

nos havém fixat ab aquelles qui s' esguardan ab nostra estimada regió. Allí hi trobám nomenades, á mes de edicions del Quixot estampades á Barcelona, una comedia, *Cervantes cautivo*, que devía estrenarse en lo teatre del Olimpo de Barcelona, en lo mes de maig de 1867; una poesia *Nuevo viaje de Cervantes al Parnaso español*, que llegí Mossen Jaume Collell en la sessió celebrada pel *Círculo literario* de Vich, en abril de 1869, per commemorar la mort de Don N. Peñalver; un folletet de dotze pàgines, publicat per l' *Ateneo Tarraconense de la clase obrera*, en 1872, contenint diferents articles dedicats al Quixot y á son autor; lo *Boletín de la reproducción del Quijote* publicat per En Lopez Fabra en 1872; y la bibliografía general de Cervantes, que emprengué publicar Don Leopold Rius en 1874; les dues darreres á Barcelona.

Axó nos ha fet dirigir l' esguart á aquest Principat hont no dexám de véurehi estampades reliquies, mes ó menys importants, del pas de aquesta alenada cervántica, tan ben estereotipada en la *Segunda Ración de Artículos*. Davant la temor de que no sigan prou conegudes, no ja dels forasters, sinó dels catalans matexos, nos atrevím á compendiar tot lo d' alguna importancia que 'ns ha sigut possible inquirir pertocant al Cervantisme á Barcelona.

CAPITOL II

Conexement exacte de Catalunya segons Cervantes.

Qui conega per menut lo estat y les costums catalanes del segle xvii, al llegir lo curiós capítol LX del Quixot, veurà tot seguit ésser pintura gràfica de la época, feelment trasllatada del natural. Tothom sab, que en lo primer terç de aquell y derrerries del precedent, partides de bandolers, tan renomades com les de Santa Cilia, Margarit, Sala de Gallifa, Rocaguinarda, Serrallonga, etc. infestaren les poblacions y camins rurals ab una audacia á voltes increible. Ells constituïan aleshores la no'ta típica y característica de nostra terra.

Comença, Cervantes, dit capítol referint la práctica de penjar als lladres per les vores dels camins, costum que suposa típica y exclusiva de Catalunya, tota vegada que la presencia dels

penjats fá exclamar al héroe de la novela *por donde me doy á entender que debo de estar cerca de Barcelona*.

La vinguda de Cervantes á nostre Principat, es lògich suposar sería en lo espay de temps comprés entre la publicació de la primera y segona part del Quixot. Aleshores tenia fama general lo bandoler Rocaguinarda (1). Ab ell fá topar á Don Quixot, y fins passar en sa companyia algunes jornades. Esta circumstancia li doná pretext per relatar exactíssimes costums dels bandolers catalans.

Lo historiador Sr. Cortada, en son detingut anàlisis del procés del lladre de pas Serrallonga (2), al copiar del Quixot les següents paraules (que Cervantes posa en boca de Rocaguinarda dirigintse á Don Quixot) no dubta de véurehi exactament retratats alguns móvils ó causes del bandolerisme d' aleshores: *A mí me han puesto en este modo de vivir no sé que deseos de venganza, que tienen fuerza de turbar los más sagrados corazones... el querer vengarme de un agravio que se me hizo, así dá con todas mis buenas inclinaciones en tierra... y como un abismo llama á otro y un pecado á otro pecado,*

---

(1) Lo veritable nom d' eix bandoler vé traduit per Cervantes com si Roca fós Roch (nom de Sant), y fent masculí catalá lo de Guinarda. Axó li doná un *Roque Guinart*. En documents y escrits se l' anomena comunament *Roca Guinarda* que en apariència semblan dos noms de font, patern lo hu y matern lo altre. Nostre pobre opinió es que son nom era *Rocaguinarda*, á semblansa dels noms catalans de *Rocamora*, *Rocafiguera* etc. Donará mes forsa á nostre afirmació que la *Rocaguinarda* es una antiquíssima masia, del terme d' Oristá.

(2) *Proceso instruido contra Juan Sala y Serrallonga, lladre de pas (salteador de caminos) extractado en su parte más interesante por D. Juan Cortada.* (Barcelona.—A. Sierra, 1868).

hanse eslabonado las venganzas de manera que no sólo las mias sinó las ajenas tomo á mi cargo.

Efectivament, tal y com ho cregué Joan Cortada se veu pensava Cervantes dels bandolers catalans, puix que en lo llibre segon de la seva novela *Galatea*, persevera en presentarlos ab consemblant aspecte. Diu lo text de referencia: *viniendo Timbrio caminando por el reyno de Cataluña á la salida de Perpiñan, dieron con él una cantidad de bandoleros, los cuales tenían por señor y cabeza á un valeroso caballero catalán, QUE POR CIERTAS ENEMISTADES andaba en la compañía, COMO ES YA ANTIGUO USO DE AQUEL REYNO, cuando los enemistados son personas de cuenta, salirse á ella y hacerse todo el mal que pueden, no solamente en las vidas pero en las haciendas.*

Seguint examinant lo capitol LX del Quixot notarem la gráfica indicació d' ésser gascons gran part de la gent de Rocaguinarda. La historia nos ensenya que desde los derrers segles de la Edat Mitjana, freqüentavan est Principat gent aventurera de Gascunya, barrejantse tant en guerres civils, com en banderies y quadrilles de lladres. De la presencia de tants gascons en aquells temps, n' esdevingué que quedás, en nostre reyalme, com á nom de fonts catalá, lo de Gascó (1). Y en lo que atany á les derreríes del segle XVI y començamets del XVII, podem dir que en los edictes promulgats pels Virreys de Ca-

---

(1) *Comune Sigilli Secreti 3 Regina Maria L. T. Alfonsi IV. Registre 3110, fofi 88, (Arx. Ar.)*

talunya á fi de castigar á la gent dolenta y entre ella als *lladres saltejadors de camins y gent aquadrillada y armada de archabusos pedrenyals y de altres armes*, hi trobám taxativament anomenats als gascons en son article primer, ab estes paraules: *altres delats de crims enormes, com son de morts, robatoris o trencamens de camins, o Gascons, o altres qualsevol Francesos armats de ballestes, scopetes, arcabussos, rodells, broquers, etc.*, (1). En algunes declaracions del procés de Serrallonga, referint los noms dels qui formaren part de ses quadrilles de bandolers, s' hi llegexen no pochs *gabaigs*, terme aplicat vulgarment als de Gascunya y altres regions de França.

Observarém igualment que Cervantes fá usar als lladres, les armes que es sabut les hi eren preferides, ço es, *pistoletes, que en aquella tierra se llaman pedreñales*.

Més avall descriu la manera com Rocaguinarda efectuá lo repartiment del botí procedent dels derrers lladronicis. La relació de Cervantes confronta ab altre que, d' un consemblant repartiment, feu Serrallonga en sa declaració davant del tribunal de justicia, referint un robo comés en 1623 (2).

(1) Lo fragment está textualment copiat dels *Edictes y crides fetes y publicades per manament del Excelentissimo Senyor don Joan de Cúñiga, Comte de Miranda, Marques de Lauanyesa, etc.* (Barcelona.—En casa de Damia Bages llibrater. Any MDLXXXVI.)

Havent tingut á la vista los edictes d' altres Virreys, estampats en Barcelona en los posteriors anys de 1591, 1596, 1597, 1598, 1600, 1602, 1603, 1610, 1611, 1616, 1619, 1621, 1623, 1626, 1627, 1629, 1630 y 1632, en tots ells hi llegirem les transcrits paraules del article 1.

(2) Cervantes diu, en lo *Quixot*, á aquest propòsit: *todos los vestidos joyas y dineros y todo aquello que desde la última repar-*

No sembla sinó que Cervantes hagués estat un testimoni ocular d' aquestes escenes de bandolers. ¿Quí sab?

Finalment aprofita lo despedirse Don Quixot de Rocaguinarda per constatar les existencies dels dos partits de nyarros y cadells, ab los quals se hi trobaban lligats de vegades los capitans de lladres donantse les mans ab nobles Senyors y dignitats eclesiastiques.

Altres detalls apareixen en les demes obres de Cervantes, que posarán en major evidencia son exacte conexement de les coses de nostra terra, y per tant prova indubtable d' una permanencia en ella més ó menys llarga. En sa novela *Las dos doncellas*, refereix que Leocadia y Teodosia ab sos marits, desde la Capital Catalana, se dirigiren á peu, com á pelegrins, al santuari de Montserrat, *y caminando con la comodidad que permitta la delicadeza de las dos nuevas peregrinas*, EN TRES DIAS llegaron á Monserrate y ESTANDO ALLÍ OTROS TANTOS, haciendo lo que á buenos y católicos cristianos debían. Ab estes poques paraules dona á entendre que no desconexia lo famós Monestir, tan en sa distancia

---

tición habían robado; y haciendo brevemente el tanteo, volviendo lo no repartible y reduciéndolo á dineros, lo repartió por toda su compañía con tanta legalidad y prudencia que no pasó un punto ni defraudó nada de la justicia distributiva.

Cortada en lo Proceso instruido contra Juan Sala y Serrallonga, posa en boca d' aquest la següent relació de repartiment de botí: *y en mitad de la noche marchamos á Anglés, y en un bosque cercano á dicho pueblo, siendo ya de día, nos repartimos el robo, y echamos el dinero en un sombrero, que casi quedó lleno entre oro, plata y ardites, de modo que á cada uno le tocaron catorce ó quince libras, y cada uno tomó su parte y yo la mia. La cadena, sortijas, cucharas y ropa lo vendimos á subasta, y cada uno pagaba lo que compraba con el dinero que nos habíamos repartido...*

de Barcelona, com en la costúm dels monjos, ja establerta en lo segle xvii, de sols permetre residirhi tres dies als forasters.

Puix parlém de Montserrat, es del cas recordar unes gayes estrofes que á nostre estimada Verge dedica Cervantes en sa comedia *El trato de Argel* (1) posantles en boca del catiu Pere Alvarez al trovarse errant y fugitiu en busca de Orán.

Virgen de Monserrate
Que esas ásperas sierras haceis cielo
Inviadme rescate,
Sacadme deste duelo,
Pues es hazaña vuestra
Al mísero caído dar la diestra.

Lo Senyor R. F. autor d' un article sumament regional hont s' estudia á Cervantes baix lo prisma catalá (tal vegada ab una mica de apassionament) retréu ja algunes de les cites que nosaltres avuy transcrivím (2) y observa que en *Las dos doncelles* es en nostra Ciutat hont se desenllaça lo argument de la novela y en lo *Quixot* es á Barcelona hont comença lo desenllaç, de manera que nostra Ciutat en abdues obres es lo teatre hont passen escenes de les mes llargues é interessants del drama, quedant fonamentament grabada Barcelona en lo pensament del llegidor.

Igual conexement que de Montserrat, demostra tenir Cervantes, del port de Barcelona, com

---

(1) *Viage al Parnaso, compuesto por Miguel de Cervantes Saavedra*, (Madrid, per Antoni de Sancha, 1784) página 350.

(2) *La Renaxensa*, any IV, nom. 11, pag. 131. *Elogis dels catalans y de Barcelona per En Cervantes*. Barcelona, 20 de abril de 1874. Aquest article acaba en lo nombre 12 de la propia revista, corresponent al 30 d' abril de 1874.

oportunament ho ha fet observar lo propi Senyor R. F. En lo *Pérsiles* diu que la nostra platja era continuament insegura, per tant que alborotantse la mar tenían d' apartarsen les naus; en *Las dos doncelles*, refereix que ses dolentes condicions obligavan á anarsen á les galeres abans de temps; y en lo Quixot no 's descuyda de mentar la atalaya del Montjuich assenyalant la presencia de vaxells en aygues de Barcelona. Dona la rahó á Cervantes nostre eminent Capmany al dir que la Capital Catalana no tenia port tancat ab moll, *sino playa, cuya ensenada natural gozaba de un anclage bastante profundo* (1).

Immellorable impressió se 'n portá Cervantes de nostra terra, á judicar por sos escrits. Axí ho han reconegut diferents autors, d' entre los quals n' esmentarem al Sr. Támaro y Fabrícias. En lo seu prólech á la edició catalana del Quixot afirma que: *Entre los admiradors que sinceramente han rendit á Catalunya y particularment á nostra ben volguda ciutat de Barcelona lo tribut de sos lloors... s' hi conta mol particularment Miquel de Cervantes Saavedra*. De que era axí mateix, cuydarán de dirho alguns dels texts de ses obres.

No deuen ésser omeses en primer lloch, encara que han sigut sobradament repetides y comentades en mil escrits, aquelles llausengeres paraules del Quixot, anomenant á la Capital Catalana *archivo de la cortesía, albergue de los extranjeros, hospital de los pobres, patria de*

---

(1) *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, per Antoni de Capmany y de Montpalau; volúm I, pag. 55. (Madrid, per Antoni de Sancha.—1779).

los valientes, venganza de los ofendidos y correspondencia grata de firmes amistades, y en sitio y en belleza única. Mes, ja no 's pot dir. En lo llibre III de la Historia de los trabajos de Pérsiles y Segismunda, s' hi llegeix: Los cortesés catalanes, gente enojada, terrible; y pacífica, suave; calidades que por defenderlas entrambas se adelantan á sí mismos, que es como adelantarse á todas las naciones del mundo.

En la ja abans referida novela *Las dos doncellas*, torna á dir de Barcelona: *Admiróles el hermoso sitio de la ciudad, y la estimaron por flor de las bellas ciudades del mundo, honra de España temor y espanto de los circunvecinos y apartados enemigos, regalo y delicia de sus moradores, amparo de los extranjeros, escuela de la caballería, exemplo de lealtad, y satisfacción de todo aquello que de una grande, famosa, rica y bien fundada ciudad puede pedir un discreto y curioso deseo. Más avall, en la mateixa novela, afegeix Cervantes: es condición natural y propia de la nobleza catalana saber ser amigos y favorecer á los extranjeros que de ellos tienen necesidad alguna.*

Del ja mentat escriptor cervantista Sr. R. F. copiám, que los elogis de Cervantes á nostra terra foren escrits: lo de *Las dos doncellas*, en lo any 1612 poch mes ó menys, lo del *Quixot* en 1615 ó 1616 y en eix darrer any lo del *Pérsiles*, que es l' any en que morí lo gran escriptor á 23 d' abril de 1616.

CAPITOL III

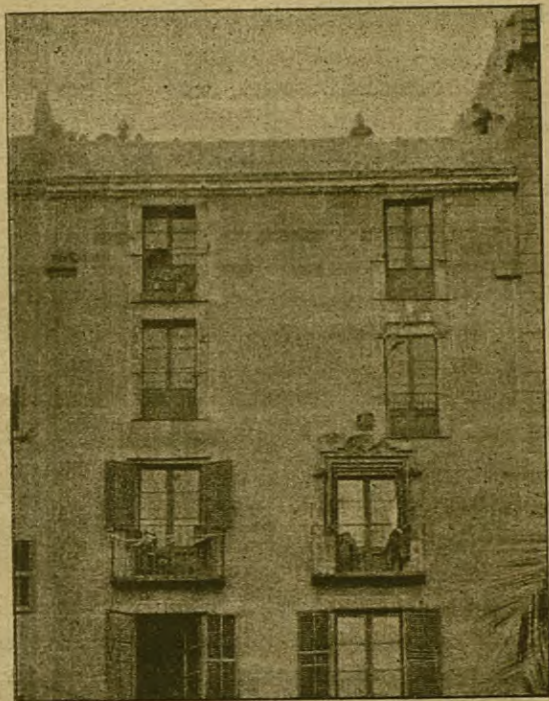
La casa de Cervantes á Barcelona.

Un recort de la permanencia del immortal autor del Quixot en la Capital Catalana nos ha tramés la tradició.

En lo modern passeig de Colon, se conserva, un tant modificat, cert antich alberch provinent del segle xvi. Nos referím á la segona casa, entrant per la antigua plassa de Sant Sebastiá, avuy de Antoni López, casa que avans disfrutá d' excelents vistes en la muralla de mar y en nostre anterior port. Lo poble barceloní la asseynala com havent albergat á Cervantes Saavedra, totes ó alguna de les diferents vegades que residí á Barcelona. Al ensemps s' afirma que es la seva efigie, certa escultura de damunt lo balcó del tercer pís.

La descripció d' aquesta antigualla no está per fer, molt al contrari. Nos la dona tant aca-

VISTA PARCIAL DE LA CASA DE CERVANTES

EN EL PASSEIG-COLON, Á BARCELONA

bada, lo ja referit senyor R. F. en altre article seu titulat *La casa dita d' En Cervantes á Barcelona* (1) que no cal sinó copiarla, com aném á fer, per sortir airoso de aquesta tasca.

Lo balcó está adornat inseguint l' istil gòtich del segle xvi ó per lo del Renaxement, anterior al temps en que vá comensar la fama literaria de Cervantes. Dos petits caps, un per banda, aguantan lo llindar del balcó desde la part alta de les vores. Al mitj del llindar apareix un escut sostingut per dos grifos, y al un costat del escut hi ha un medalló en forma de petxina, ab una efigie. Lo medalló colateral está destruit per lo extrém inferior d' un balconet del quart pis. Damunt lo llindar, á mitj lloch, sobre l' escut, hi ha un altre medalló, més gran que aquell, també en forma de petxina, ab una testa de home ab bigoti llarch y caygut y barba rodona. Dels balconets del quart pis l' un té senyals de escultures de bustos petits á la part alta dels montants, l' altre té lo llindar curvilini de fines-treta gòtica ó del Renaxement. Al indret del quart pis y al cantó del frontís de la casa hi há uns pams d' escultura del meteix istil, despulles de la cornisa que desapareixeria quan vá alsarse aquella fins á dit pis.

La casa es estreta, sols té dos balcons de frontís y construïda ab pedra picada. Al actual passeig de Colón s' hi veu lo portal rodó apare-dat, puix, ara té la entrada en lo carrer de la Mercé, formantse una casa estreta y fonda ó llarga.

Los fragments d' escultures en los balcons del

---

(1) *La Renaixensa*, any IV, nom. 20, pag. 246. Barcelona 26 de Juliol de 1874.

últim pís fan creure que tots los de la casa estarían adornats pel istil del tercer. ¿Perqué no més un dels dos balcons del tercer pís ha conservat ses escultures y los altres no, ni tant sols lo según del mateix pís? ¿Es per haver habitat, Cervantes, la cambra corresponent al dit balcó? ¿Es per altre motiu? De quansevol manera que siga la testa que corona lo llindar del expressat balcó no pot representar la de Cervantes. Vé colocada dintre un medalló en forma de petxina com la petita testa del cors del mateix llindar, essent tant antigua, com se veu per axó y per son istil, com les demás escultures del balcó. A més que l' istil de aquelles no es lo del segle xvii en que escrigué y adquirí fama Cervantes, sinó del segle avans, del xvi. Fins enllá del segle xvii, es dir, fins cent anys al menys després del temps en que varen ferse dites escultures, no 's comensaren á erigirse monuments en honor de Cervantes y encara pot ésser sigueren los primers los de segle xviii. La moda de dexarse lo pel de la cara com porta la testa d' aquell balcó, no es contemporanía de Cervantes, qui usaria lo bigoti cargolat cap á dalt y punxaguda la barba, segons se veu en los retratos de militars y paisans del segle xvii. Per tots aquestos motius podém negar que la testa que corona dit balcó representi á Cervantes y al ensemps creure que consemblants efigies hi hauría en altres balcons y finestres de dita casa, ornament molt en us en los edificis del segle xvi.

Hont primer trovám relatada la tradició de la referida escultura del actual passeig de Colón, es en lo *Manual del viajero en Barcelona*, que

vegé la llum en 1840. Allí, entre los monuments de nostra ciutat, hi enclouen sos autors: *Una cabeza de relieve, que se dice ser de Cervantes, en la antigua casa de Gil Grau, pared que da á la muralla de Mar, sobre una ventana de adornos góticos.*

En altre guia de Barcelona feta en lo any 1847 (1), al donar compte del carrer de *Sotamuralla*, son autor, lo Sr. Bofarull y de Brocá, si certament convé ab la possibilitat de que allí hagués viscut Cervantes, nega que pogués ésser la seva efigie lo referit cap del balcó del tercer pis, fundantse en la comparació de la época en que s' edificá lo balcó ab la en que comensaren á axecarse recorts en laor del príncep de la literatura castellana.

No obstant en los propietaris d' aquella casa ha sigut tant viva la creencia de que tenen verament la efigie del soldat de Lepant, que la familia del actual recorda haver sentit á dir, que son avi, D. Domingo Casas y Vilarrubias, se resistí á cedir aquella escultura al Ajuntament de Barcelona, á cambi de certa quantitat d' aygua de Montcada, que li 'n fou oferta. No dexa d' estranyarnos referintse á un temps en què Barcelona no possehia encara cap museu.

Després de Bofarull s' expressan en semblant sentit los autors de dues obres un tant voluminoses é importants sobre Barcelo-

---

(1) *Guia-cicerone de Barcelona, ó sea viajes por la Ciudad con el objeto de visitar y conocer todos los monumentos artísticos, enterarse de todos los recuerdos y hechos históricos y saber el origen de todas las tradiciones más originales, pertenecientes á aquella*, per Antoni de Bofarull; pág. 234. (Barcelona, imprenta del Fomento, Octubre de 1847).

na (1). Igualment s' hi expressan los de quatre diferents guies de butxaca, al donar compte de la existencia de la *casa de Cervantes*, entre los monuments particulars dignes d' ésser visitats pels forasters (2). Si cap d' aquets autors creu ab la autenticitat de la tradició de la efígie, ni un sol d'exa de convenir ab la possibilitat de la estada de Cervantes en lo alberch que porta son nom. Cornet y Mas vá més enllá que 'ls altres, puix aventura la especie de que, *la vista del mar que desde la habitación se descubre le inspiró* (á Cervantes) *la descripción que de la marina hace en el capítulo 61 del Quijote*. Una de les referides guies, la de Valero de Tornos, intentá reproduir la vista de la casa, en un petit grabat que no pot ésser més dolent é inexacte.

Aquí té donchs, lo ilustrat Doctor Thebussem, un edifici de més referent á Cervantes, per afe- gir á la part destinada á reproduccions en lo museu Cervántich de que parla en una de ses *Epistolas Droapianas*.

---

(1) *Barcelona antigua y moderna*, per Andreu Avelí Pi y Arimon. vol. II, pág. 371 (Barcelona.—Tomás Gorchs, 1854.)

Las calles de Barcelona en 1865, per Víctor Balaguer, vol. I, pág. 121. (Madrid, 1888.)

(2) *Guía de Barcelona*, per Cayeté Cornet y Mas, pág. 199. (Barcelona.—Eudaldo Puig, 1876.)

Barcelona en la mano, per Joseph Roca y Roca, pág. 222. (Barcelona.—E. López, 1884.)

Guide de Barcelone et ses environs..., per D. N. y C. L. pág. 191. (Barcelona.—E. López, 1888.)

Guide illustré de l'exposition universelle de Barcelone en 1888.— Texte de Juan Valero de Tornos direction artistique de Juste Simeon, págs. 54 y 64. (Barcelona.—López Robert, 1888.)

CAPITOL IV

La insula barataria en lo Pallars.

En lo any 1806, un eminent religiós domínicà, Fra Jaume Villanueva, recorrent la conca de Tremp y regirant lo arxiu de la iglesia de Santa Maria de Mur, antich monestir d'agustins, trová certa escriptura datada en 1168, que li feu batre lo cor de satisfacció. Ella li serví de tema, junt ab altre document relatiu al bandoler Rocaguinarda, per escriure lo capítol intitulat: *Documentos que pudieran servir para ilustrar la historia de D. Quijote*. (1)

Lo pergamí del any 1168, diu Villanueva que era certa donació atorgada per Arnau Mir, comte de Pallars, á Joan de Mur, d' unes terres *in* INSULA *que est in* PARATAVIA. Aytal trovallá, omplenantlo de goig, li fá exclamar: *¡Si tendría*

---

(1) *Viaje literario á las Iglesias de España*, volúm VII, página 129 (Valencia 1821).

Cervantes noticia de esto para llamar BARATARIA á la insula de Sancho!

Durant algun temps les paraules de Villanueva quedaren en peu y per tant podia haverhi qui 's figurés si la imaginaria *ínsula Barataria*, havia existit en lo antich Comtat de Pallars.

Emperó alguns anys més tart, lo historiayre catalá Sr. Bofarull de Brocá (1) vingué á desfer completament esta presunció, glosant molt acertadament lo capítol de Villanueva. Traduirém lo seu rahonament en lo que vé á restablir la essencia del manuscrit semieval:

«Al llegir semblant ocurrencia (diu Bofarull) confessém que no sabém entendre si l' autor se burla dels equivoquistes ó comentaristes del Quixot, ó de Catalunya. Mes en vritat se burla d' ell mateix, cayguent en ridícul, ab los esforços que fá per simular lo equívoc; puix lo *Paratavia*, del que 'n creu originat *Barataria*, no es pas una sola paraula ab lo accent en la penúltima, y sí dues paraules separades. Lo que qualsevol entendrá pel seu significat, á despit de les majúscules ab que han sigut escrites per l' efecte visual. De manera que al capdevall, la traducció literal de *ínsula que est in paratavia*, no es altre que la de: *isla, la que 's trova en lo camí públich,*» etc.

Bon exemple práctic de á lo que condueix á vegades, la presunció de voler veure en los escrits de Cervantes, major intenció de la que veritablement tingué.

---

(1) *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*, per D. Anton de Bofarull y de Brocá, volúm II, página 348. (Barcelona 1876).

CAPITOL V

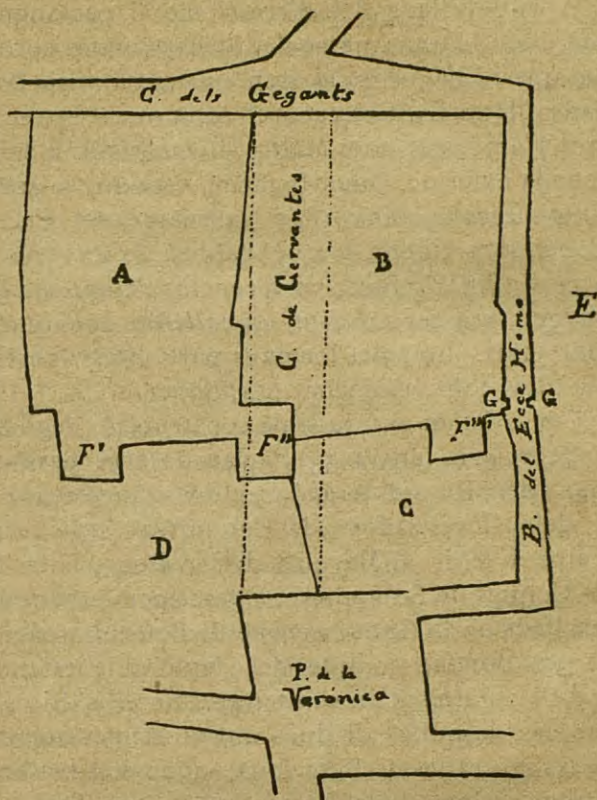
Lo carrer de Cervantes à Barcelona.

Durant la primera mitat del present segle XIX, la petita plassa de la Verónica comunicà ab lo carrer dels *Gegants*, per una solitaria y trista devallada que en son extrém inferior formava petit angul obtús, coneguda per baxada del *Ecce Homo*. Ordinariament presentava feres-tech aspecte la devallada, tant per sa estretura, quan per lo angul predit, com també per no haverhi portals d' escales ni botigues. Axí mateix ho reconegué lo Ajuntament, quan, al contestar cert recurs d' alsada interposat per don Francisco Camps, califica al carrer de *lugar estrecho, asqueroso, solitario y por consiguiente poco seguro para los transeuntes*, (13 Setembre 1848).

Pera donar una idea exacte de la desaparecuda devallada, adjuntém lo plan topogràfic

de aquella y dels solars existents avans de la reforma suferta en lo present segle.

- A.**—Casa de D. Joaquim de Mena y de Ferrer, marquès de la Torre
- B.**—Casa dels Gegants, propietat del Municipi barceloní.
- C.**—Casa de D. Pau Pijoan y Plana.
- D.**—Casa que usufructuava D. Francisco Camps, advocat.
- E.**—Palau dels comtes de Sobradíel.
- F', F'', F'''**.—Torres del primer recinte de Barcelona semieval, limitant los solars edificats.
- G.**—Volta del Ecce-Homo.

La circumstancia d' adjuntar aquest plan nos obliga á detenirnos una mica mes en la explica-

ció de lo que fá prop de mitj segle ha desaparegut de Barcelona antiga.

A la devallada del *Ecce-Homo* li pervingué son nom de una imatge de Jesús açotat y coronat que hi hagué en lo arch existent á mitja baixada (lletra G). Era est arch una mica estret y tant á un costat com á altre, hi corria una balconada exterior. Quan Bofarull escrigué la seva *Guia-cicerone*, (any 1847) la imatge del *Ecce-Homo* ja no hi era, lo que califica de sort, *pues se cometian algunas irreverencias delante de la imagen, por ser tal sitio un callejón apartado;* (pág. 202). La volta formava part integrant del grandíós edifici nomenat *lo Palau*.

Era lo Palau antiquissima construcció, deguda als templaris (any 1133) y que després passá á mans dels Reys d' Aragó (segle xiv) mes avant á la dels Governadors de Catalunya (segle xv) temps á venir al Marqués dels Velez, y á la fi als Comtes de Sobradiel. Sa descripció está molt detallada en la *Guia-cicerone* de Bofarull (página 37) donant compte del deplorable estat á que havia arribat en son temps. En ell s' hi veyan les despulles de dues antiquíssimes torres de les muralles de Barcelona, quan son recinte acabava al peu de les vertents del mont Taber.

Si algún dupte pogués haverhi de que en la primitiva distribució de solars de Barcelona se seguien les linies divisories naturals, bastaria donar una mirada als perímetres de les cases assenyalades ab les lletres A, B, C, y D, pera que quedés tot seguit desvanescut. Pel mitj de aquella area de construccions hi passaren, un jorn, les muralles de la Ciutat ab llurs torreons

(F', F'', y F'''). Barcelona s' engrandí y al utilitzar aquells murs per carregarhi edificis, constituiren son límit, pervenint en exa disposició, á despit dels segles, fins nostres dies. La construcció del nou carrer vingué á perturbar esta disposició fent desaparéixer ab lo *Palau*, la baxada del *Ecce-Homo*, la casa dels *Gegants* y los murs de les torres F'' y F'''.

La casa dels *Gegants*, que ha donat nom al actual carrer dels *Gegants*, era un edifici, propietat del Ajuntament, que servia de magatzem, guardantshi los gegants que surten en les processons. Tenia molt altes les portes y ostentava pintades unes figures de gegants. Ab la obertura del nou carrer desaparegué, convertintse lo restant de la sua area en cinq solars per edificar.

En lo solar lletra D hi havia una casa que usufructuava D. Francisco Camps, dientse n' era propietari D. Baltasar Espanya. En 1848 se trobava en gran part enrunada, á causa d' haverla agafat de plé á plé una bomba en lo derrer bombeig que per aquells anys sufrí nostra Capital. De son enrunament s' en originá un plet, objecte de les conversacions de nostres avis, al presenciar, ab recansa, lo estat de deplorable abandono de la finca.

La obertura del nou carrer aná molt poch á poch, puix lo Ajuntament no apelá á la expropiació forcosa y D. Francisco Camps hi feu una gran oposició. Així es, que si bé ja 's parlava de la reforma avans del any 1848, fins á aquest no podem dir que 's comensessin los treballs per sa obertura. Sis anys després estava oberta la bretxa, desaparescuda la casa dels *Gegants*, y ende-

rrocat á despeses del Ajuntament (segons cert conveni ajustat en 1851 ab lo Marqués de la Torre) lo torreó F'' que venia al mitj del carrer. Seguidament se procedí á la construcció de la cloaca (març de 1854) y al poch temps se comensá la edificació dels solars.

Aleshores fou quan la robusta torra F''' vingué á terra per volerhi construir lo nou propietari D. Francisco Badía. En la petició d' una arroba de pólvora feta per lo Ajuntament, á nom de aquest ciutadá, al Governador Civil (23 Octubre 1855) se diu que es *para demoler un antiguo torreón INMEDIATO á la nueva calle que desde la de los Gigantes conduce á la plaza de la Verónica* (1).

Completarém estes noves dient que la torra hi fou novament trovada en 1889 al derrocar-se la antigua casa del Marqués de la Torre, per son nou propietari. Aleshores, poguerem contemplar los barcelonins, la espesedat dels murs d' aquella remota construcció y la troballa de noves laudes romanes utilisades com á material de construcció, d' aytal manera, que fins en los fonaments de les muralles hi aparegué un fragment de marmol treballat. Igualment foren trovades des-sota lo plá terror unes grans sitges per oli, compostes de paviment y parets rectangulars, fetes de mahons de mida molt groxuda.

---

(1) En la época de que parlém, la pólvora estava estancada y fora del comerç, per manera que ningú ne podia fabricar ni vendre sense autorisació prèvia del govern. Son estancament datava del any 1608. Aquest estat de coses desaparegué des de la promulgació de la llei de 17 de juny de 1864, puix diu: *Art. 1.º La fabricación y venta de la pólvora y materias explosivas serán libres en el Reino desde 1.º de enero de 1865.*

Com la reforma d'aquell troç de Ciutat, á mes de la casa dels *Gegants* y vehines, agafava tot lo *Palau*, fou decretada la abolició de la baixada del *Ecce-Homo*, disposantse lo prompte enderrocament de la volta, en 10 d' abril de 1854

En 1856 lo nou carrer de la plassa de la *Verónica* estava del tot acabat. Sols calia donarli nom y encara que s' havia pensat posarli lo de algùn dels personatges qui mes figuravan en la política espanyola d'aquell temps, no s' arrivá á pendre cap acort. Axís les coses, vingué la sessió de nostre Municipi del 18 de juny de 1856 y en ella s' acordá unaniment, en conformitat ab lo dictamen de la Comissió, posarli per nom lo del inclit autor del *Quixot*. Desde aleshores compta Barcelona ab un CARRER DE CERVANTES.

De la antigua devallada del *Ecce-Homo* n' ha quedat una resquicia en lo estret pati, tancat per un reixat, existent al peu del carrer de *Cervantes*, junt al edifici del Casino Mercantil, hont aquest y la casa vehina de la plassa de la *Verónica*, hi tenen obertures que hi surten.

Sería traspasar los límits que 'ns imposém, ocuparnos del Cervantisme en altres llocs de Catalunya extra de Barcelona. Per altre part axó nos exposaría á incorrer en mes omisions de les que ja hi haurán en los presents articles, puix nostres investigacions, fetes de moment, no han pogut arribar enllá d'aquesta Capital.

Emperó y com de passada, no podem dexar de consignar ans de finir lo present capítol, que consemblant mostra de respecte y veneració al colós de literatura castellana á la tributada

per Barcelona quan batejá ab son nom hu de sos carrers li han rendit algunes altres poblacions catalanes.

La vila de Gracia, en lo plá de Barcelona, té son *carrer de Cervantes* ja existent en 1865 (1), lo qual era torrent avans de poblarse, y lo conexen comunament alguns vehins ab lo nom de *torrent de Cervantes*. Fou antiguament una de les vies naturals que comunicava ab Barcelona per lo camí de *Baix* de la dita Vila.

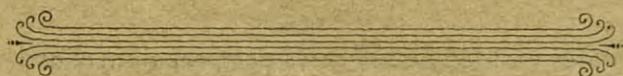
La industriosa Sabadell, en lo Vallés, conta entre sos carrers lo de *Cervantes*, nom que porta des de la seva urbanisació. Aquesta, data de avans del any 1865, segons les noves que 'n tenim rebudes d'aquella vila.

Y al donar compte de lo que vehem á Sabadell y á Gracia, no volém dir que sigan les dos úniques poblacions catalanes que comptan *carrers de Cervantes*, sinó que tant sols d'elles dues n'havém tingut algun conexement.

---

(1) La circumstancia d'haver sigut incendiat, en 1870, lo arxi de Gracia per una de aquelles tant freqüents manifestacions del progrés, que s'iniciá ab lo destronament de la reina Isabel II, nos priva ara de poder precisar en quina data fou urbanisat lo torrent y quan prengué, lo Municipi, l'acort de posarli lo nom que avuy dia porta.

CAPITOL VI

Les traduccions catalanes del Quixot

Molt bé deya lo Senyor Támara y Fabricias al afirmar que un escriptor com Cervantes, que tan predilectament tractà nostra terra, *més que la multiplicació entre nosaltres de les edicions de sa immortal obra té dret sens dupte á reclamar lo mantell de les gales de nostra llengua.* Tan justa consideració, no ha obstat perque la literatura catalana fós de les darreres en donar aculliment al popular Quixot.

Durant los segles xvii y xviii, época decadent de nostra llengua, en que pels escriptors del Principat era menyspreuada, rés té d'estrany que ningú sentís la utilitat de traduhir una obra, quals edicions solzament se publicaven per subvenir á les necessitats de sa lectura. (1)

---

(1) No creyém puga tenir cap fonament la nota de *La Renaixensa* (any IV, nombre 11) hon lo senyor R. F. dona compte de certa idea vaga que tenia, d'existir una traducció catalana del Quixot, feta als pochs anys d'haver publicat la obra son immortal autor.

Més en lo segle XIX, axís pel prepotent desenrotlló de la literatura catalana, com per la extensió que prengué la mania cervántica, una traducció del Quixot al català, esdevenia nova necessitat qual buyt era de mal omplenar per les dificultats de la empresa.

Ocupemnos ara, sens més preàmbul, de les traduccions catalanes del Quixot de que havém pogut tenir notícia. Inseguint rigurós ordre cronològich, lo primer traductor de qui tením de parlar es D. Magí Pers y Ramona. Aquest escriptor al donar á llum, en 1847, la *Gramática catalana-castellana* (Barcelona.—A. Verdaguer) traduhí de la obra mestra de Cervantes tot lo seu capítol XVIII.

Algún temps després, D. Ignasi Petit y Riera, ilustrat metge de la vila de Sant Feliu de Codines (nasqué en 1813 y morí en 1872), conreuador de la poesia y prosa catalanes, emprengué la tasca de traslladar al català, lo Quixot, començant per les poesies preliminars y seguint los capítols de la primera part. A sa mort ne dexá termenats é inédits los quinze primers capítols que's conservaven copiats en una llibreta en octáu.

Pera judicar de quina manera portava á terme sa traducció lo senyor Petit, nos servirà la circumstancia anotada pel senyor Bulbena y Tusell en la página 7 de sa traducció del *Quixot*, dessota los versos titolats *Al llibre de Don Quixot de la Manxa, Urganda la desconeguda*. Allá manifesta ésser degudes, dites estrofes, al senyor Petit y al ensemps fixa com elles servirán pera *fer veure fins hon puga acostarse ab lo original castellá la llengua catalana*, observant

que en cap altre idioma se n' ha donat la traducció.

Lo conegut literat català y mestre en Gay Saber D. Francesch Pelay Briz, començà á traduhir lo Quixot en lo any 1868, arribant á terminarne vuyt ó deu capítols. Tots ells restaren inédits á escepció de dos, los quals se publicaren en diferents temps y lloch. Lo capítol primer sortí á la llum pública en lo predit any de 1868, en una curiosa revista que en llengua catalana se publicá á Barcelona ab lo nom de *Lo Gay Saber* (any I nombre 3). Cinch anys més tart, ço es, en lo de 1873, fou estampat lo capítol II en lo *Calendari Català* y plana 99 (Barcelona.—*Lo Porvenir* á càrrech de J. Medina, 1873) ab la nota següent: *Dem aquest bocí de traducció del Quixot com á mostra de una que se n' està fent ja fà temps.*

Abdós capítols s' estamparen sense firma de traductor. Nostres averiguacions nos permeten assegurar que foren deguts al espressat Sr. Briz.

En lo any 1880 lo senyor López Fabra abrigá lo projecte de publicar, en 100 idiomes y dialectes diferents, un fragment del capítol XLII del Quixot (segona part). En lo que pertoca á la traducció catalana fou confiada al reputat escriptor don Gayetà Vidal y Valenciano. Si bé lo projecte no 's portá á terme, emperó lo dit capítol, fàcilment traduhit pel Sr. Vidal, fou estampat en lo mateix any (Barcelona.—Ramió y C.^a 1880).

Ab lo predit n' hi ha prou per veure com ningú podia afirmar que la obra cabdal de Cervantes hagués estat traduhida á la llengua

catalana, si es que no s' agafava lo rave per les fulles. Emperó *La Ilustración*, setmanari de Barcelona (any I, nombre 36, 10 de Juliol de 1881) no duptá en publicar, que les edicions del Quixot arreu estampades eren: *En Castellano unas 500; en inglés, 301; en francés, 170; en italiano, 96; en portugués, 81; en dinamarqués, 6; en griego, 4; en alemán, 70; en ruso, 4; en sueco, 13; en polaco, 8; en rumano, 2; EN CATALÁN, 2; en vascuense, 1; en latino, 1. Total 1159. En la biblioteca cervantina del doctor W. Thebussem se encuentran ejemplares de casi todas estas ediciones.*

Devant aquesta nova nos ha calgut repassar la *Segunda Ración de Artículos del Doctor Thebussem*, ab la seguretat de que no veuríam confirmada la evident errada de les dues preteses edicions catalanes. No solzament fou tal com esperavam lo resultat de la consulta, sí que també en la página 157 trobarem una esplicació de la inexactitut del setmanari barceloní. En certa epístola, lo senyor Droap deya al doctor Thebussem, durant l' any 1869: *Apenas se pasa mes sin que los papeles de España y América publiquen disparatados inventarios de la biblioteca de Vd. Quien señala á capricho las ediciones del Quijote allí reunidas... etc.* Com estes fantasíes una volta estampades son reproduhides en noves publicacions (1), no cal ferne cás, y sí sols plányers del poch compte ab que acostu-

---

(1) En 1889 reproduheix la nova de les edicions del Quixot que publicá *La Ilustración*, lo calendari de la casa Lanman & Kemp de Nova York, ab una modificació en les edicions castellanes que de 500 disminueixen á 419.

men á escriure exa nuvolada d' escribidors periodístichs, que constituexen una de les més damnoses plagues del segle XIX.

Fins al any 1882 no començá á veure la llum pública una traducció catalana complerta del *Quixot* y encara de la manera més modesta que darse puga. Son emprenedor fou D. Eduart Tàmaro y Fabricias, qui, aprofitant la circumstancia de formar part de la redacció del diari conservador *El Principado*, (que 's publicava á Barcelona) la doná á la estampa en calitat de folletí. Sols se 'n imprimí la primera part, dexant, al morir, manuscrita é inédita la segona. Aquesta derrera conserva en sa notable biblioteca nostre bon amich lo Sr. Bulbena y Tusell.

La traducció del senyor Tàmaro porta per títol *L' ingeniós hidalgo Don Quixot de la Mancha* (Barcelona.—Cristófol Miró, 1882). Com á treball literari 's presenta deficient, puix á més d' ésser transllat massa literal y fet á correccuyta, hi sovintegen los castellanismes. N' hi haurá prou per donar mostra de lo que dihém fixarnos ab lo seu títol: *ingeniós* en lloch d' *enginyós*; *hidalgo*, que may en catalá ha volgut dir rès; y *Mancha* que en bona ortografia catalana se llegeix *Manca*, com si 's tractés d' una dona á qui faltás una má.

Tenint en consideració que los folletins dels diaris no acostumen á guardarse, nos atrevím á pronosticar, que, la modesta traducció d' En Tàmaro, esdevindrà una de les edicions del *Quixot* més sollicitades dels coleccionadors, puix ara resulta ja limitat lo nombre d' exemplars sençers que se 'n conexen.

La empresa, donchs, de traduhir al catalá tot lo *Quixot*, no havia tingut éxit á despit dels assaigs. En estes circumstancies, y en lo any de 1891, vingué á donar compliment á tan honrosa tasca D. Antoni Bulbena y Tusell, publicant *L' enginyós cavaller Don Quixot de la Manxa* (Barcelona.—F. Altés, 1891). Complert y llau-sanger succés obtingué, lo traductor, tant per la puritat y escelencies del llenguatge y ortografia adoptats, quant per les equivalencies dels modismes y refranys castellans. Ha estat en açó verament sortós desmentint prácticament la exageració ab que lo doctor Sbarbi obrá, al mantenir, en 1872, la tassis de la *Intraducibilidad del Quijote*; si be esta obtingué condigna resposta, en 1873, per D. Joseph Maria Asensio, qual contestació entossudí á Sbarbi, qui, tornant en *los seus tretze*, motivá escribís, en 1876, ~~tot~~ un volúm de 350 planes del *Romancero general español*. En ell pretén que totes les traduccions del *Quixot* están plenes d' adulteracions perque bonament es intraduhible. Ben poch dirém á fi de demostrar se precipitá un xich al *tirar la primera pedra* en lo que, respecte á sa traducció á la llengua catalana, podia pertocar.

Espanyol de tantes lllums com Sbarbi, bé sabríá qu' existeix á Espanya una llengua tan llatina, com es la nostra, á la que 's podria traduhir, molt millor que á cap altra, la tan respectable obra.

La primera expressió que Sbarbi presenta com intraduhible, es, la de: *vos soys el gato, el rato y el bellaco*, per la impossibilitat, diu ell, de conservar la asonant *a-o*. Ni es aquesta espres-

sió de les més essencials en la obra, ni menys es intraduhible á la llengua catalana. Aquesta, si en veritat no té termenants en o, no li 'n manquen d'altres ab les que obtenir semblant resultat eufónich, segons lo Sr. Bulbena demostrá, al traduhir la esmentada dicció, per: *vos sou lo gat, lo rat y el malvat*, com també *bellach*, si be es menys pura esta paraula.

Sbarbi vol suposar que mostra altra expressió peliaguda quan diu, que, *desafia á cualquiera á que le traduza en otro idioma... estar en sus trece*, locució en catalá naturalíssima de traslladar, puix *tretze son tretze* com també *estar ó quedarse en los seus tretze*, abdues d' un us antiquíssim y freqüent.

La naturalesa del present treball no 'ns permet esténdrens en aytals consideracions sobre la tassis del Sr. Sbarbi comparantla ab la traducció del Sr. Bulbena. Açó no vol dir que, aquest, com qualsevulla altre traductor, no haja tingut de vèncer grans dificultats, puix no son petites la versió exacta dels refranys, en la que tan poch ajuden nostres diccionaris.

Incansable en sa labor, lo predit senyor Bulbena termená, en 1894, la estampació d' altre nova edició catalana, qual títol es *Don Quixot de la Manxa abreviat á util del jovent* (Barcelona. Fidel Giró). La enumeració del títol de aquest treball indica lo propòsit de son compilador, ço es, resumir les aventures estalviant rondalles, digresions y tot quant se separa massa del primordial plan de la novela.

CAPÍTOL VII

La Societat Cervantes.

Entre les diferents societats recreatives que compta Barcelona, mereix lloch important per sa llarga vida la que ha prés per nom lo del popular autor castellà.

Fundada en 1877, ha cumplert ab l' objecte que s' imposá durant los divuyt anys que compta d' existencia, que es, donar funcions teatrals y balls particulars de máscars. La seva esfera de acció, ha estat lo teatre Romea, esceptuant una curta temporada (1890 á 1892) en que, seguint al cómic Fontova en la divisió del teatre Català, passá al de Novetats.

Lo lema de la mateixa, *Cervantes*.—*Sociedad lírico-dramática*, sigué, en lo mateix any de sa fundació, esmeradament pintat per lo Sr. Bellver, en una aquarela alegórica, que, tots los dies en que ella actua, pot véures en lo teatre Romea colocada en lloch visible. La aquarela ostenta al mitg la efigie de Cervantes, inseguint la inspirada escultura del reputat artista catalá senyor Novas. En la orla superior aparexen reproduhits

tres epíssodis del *Quixot*, ço es, lo encantament de Dulcinea, la aventura dels molins de vent y l'epíssodi del cavall clavileny.

Inaugurats los balls particulars de máscares de la societat *Cervantes*, en lo següent any de 1878, s' aparellaren diferents targetes cromolitografiades, hon se commemorá, en efigie, al célebre escriptor tal y com lo presentava en sa alegoría En Bellver. D' aytals targetes ne conexém tres, estampades, la de 1878 en la litografia Planas, y les de 1881 y 1882, en la litografia Industrial. Segurament nos en manquen á catalogar, pró no havém pogut arribar més enllá en nostres investigacions.

Als nou anys de funcionar exa Societat y crexent en sa vida material, decidí publicar un periódich literari é ilustrat, que, ab lo títol de *Cervantes*.—*Sociedad lirico-dramática*, vegé la llum pública lo 3 de Desembre de 1886. Cada setmana, en lo día en que la espressada Societat donava funció en lo Romea, se repartía gratis á la porta lo nombre corresponent. A més, lo Sr. Escaler acostumava á dibuxar, pel primer full de cada setmana, un retrato d' algún dels principals actors ó autors de nostre teatre Catalá.

Los iniciadors de la idea abrigaven lo projecte, que, lo espressat periódich, servís pera publicar, ab paciència y poch á poch, algunes de les obres de Miquel de Cervantes, qual estil y literatura se procurava propagar en nostre poble. A aquest intent, donaven, com á folletí, en lo full del mitg, quatre planes destinades á reproduir la novela *La Española Inglesa*. De lo que n' ha resultat d' ella altra edició, que ab lo

temps pot esdevenir molt rara, ab lo peu d' estampa *Barcelona*.—*Tipografia española*. 1886.

Lo 4 de Febrer de 1887 lo periódich mellorá d' aspecte mercé á una orla dibuxada pel senyor Escaler, d' hon se destaca, en bona mida, la efigie de Cervantes.

Sagell de la societat Cervantes.

La publicació durá dos anys, essent son darrer nombre lo del 15 de Juny de 1888.

No podém terminar les noves referents á aquesta Societat sens parlar de son curiós segell degut al llapis del predit Sr. Escaler. Allí presenta molt ben combinat ab lo nom de la Societat y ab los atributs de la comedia y del cant, á D. Quixot, montat en son Roqinant y seguit del fael escuder, vegentse en lo fons, les siluetes dels molins de vent. Es dir, que simbolisa á Cervantes, ab la gráfica figura dels dos protagonistes de sa obra immortal.

CAPÍTOL VIII

Les coleccions cervàntiques de Barcelona.

En aquesta ullada que passém á Barcelona en quan pertoca á la manera com aquí s' ha honorificat al eminent prosista castellá, es indispensable ocuparnos de les coleccions cervàntiques, per més que ofenguém la modestia d' estos coleccionadors. En veritat que de coleccions que verament meresquen ésser notades, n' havém conexement de molt poques, si bé suposám que alguna més n' existirá ignorada per nosaltres.

Cal tenir en compte, que, tant per sa limitada esfera d' acció, quan per les dificultats que presenta, esta especialitat coleccionística, escasseja en les principals capitals. No donarém compte d' alguns particulars, los qui, com á curiositat, tenen arreplegades edicions més ó menys escasses del *Quixot*, per quan aquestos sols incidentalment poden dirse cervantistes.

Colecció de D. Antoni Bulbena y Tusell.—

Era de suposar que, qui tanta afició mostrá al ilustre Cervantes, fins al extrém de fer dues edicions catalanes de sa obra mestre, logrant, que nostre idioma tingui representació, com calia, en la bibliografia del *Quixot*, dediqués part de la seva activitat á colleccionar quan á ell ne pertany.

La collecció Bulbena se compona de sis seccions diferents, qual resúm es lo següent:

Edicions del <i>Quixot</i> en diferents llenguatges.. . . .	100
Edicions d' altres obres de Cervantes en diferents llenguatges.. . . .	30
Obres varies referents á Cervantes ó á sos treballs literaris.	100
Imitacions del <i>Quixot</i>	10
Llibres que Cervantes anomena en lo <i>Quixot</i>	60

Menudencies, varies, ço es: retratos de Cervantes, cromos, grabats y fotografies de pintures relatives al *Quixot*; auques de redolins, romanços, fulls de ventall, cobertes de paper de fumar y de caramelos hon se reproduceix al predit autor ó escenes de sa reputada obra mestre; y articles ó gazetilles de periódichs als matexos poch ó molt pertinents.

Recordám en esta collecció com á notables, tres edicions del *Quixot* estampades á Bruseles en 1611, 1671 y 1697, la de París de 1632, Madrid de 1674 y lo manuscrit de la segona part traduïda al catalá per Eduart Támara y que no vegé la llum pública com la primera.

Collecció del Rvnt. Mossen Climent Cortejón, Prebere.—Encara que nascut, aquest ilustrat

sacerdot, en la població de Meco, prop d' Alcalá d' Henares, se pot dir que ha pres carta de naturalesa á Barcelona, després de vint anys de residència, desempenyan digna é ilustradament una cátedra en nostre Institut Provincial de segona ensenyança.

Desde l' any 1882 que lo Rvnt. Cortejón se dedica ab anhel á formar una colecció cervántica, y al present ha vist ja coronada la sua constancia podent ensenyar un bonich arreplech de obres que resumirém en les quatre següents seccions:

Edicions del <i>Quixot</i> en diferents llenguatges.	360
Edicions d' altres obres de Cervantes en diferents llenguatges.	140
Imitacions y similis del <i>Quixot</i>	100
Obres varies referentes á Cervantes ó á sos treballs literaris.	350

Entre aquestes derrereres, lo propi Rvnt. Cortejón hi ocupa bon lloch per déures á sa castiça ploma lo folleto titolat *Algunos secretos del lenguaje y estilo del Don Quijote* (Madrid 1889).

Merexen assenyalar-se en esta colecció les edicions de Valencia 1605, Bruseles 1607, 1611 y 1616, Milá 1610 y París 1616.

Colecció de D. Isidro Bonsoms y Sicart.—Es una de les de més valua d' Espanya. Desde lo any 1875 lo Sr. Bonsoms ve dedicant-se á coleccionar ab carinyós afany, les més rares edicions d' obres de Cervantes. En 1889 se li presentá ocasió d' adquirir la primera colecció cervántica de D. Leopolt Rius, y no la dexá escapar. Avuy lo Sr. Bonsoms presenta bellament insta-

lada en llibreríes de molt gust coronades ab la efígie esculpturada de Cervantes, un conjunt de rareses que á la força han de cautivar á quants bibliofils les examinen.

Podém resumir la colecció del Sr. Bonsoms en lo següent estat:

Edicions del <i>Quixot</i> en castellá.	192
Edicions del <i>Quixot</i> en francés.	145
Edicions del <i>Quixot</i> en altres llenguatges..	197
Edicions d' altres obres de Cervantes. . . .	287

D' aquesta colecció se 'n ocupá estesament la *Ilustración Artística* en lo Janer de 1895 en lo nombre exclusivament destinat á Cervantes. Los exemplars notables que conté son molts: d' edicions castellanés del *Quixot* pertanyents al segle xvii: s' hi troben, les de Madrid 1605 (dues edicions diferents) 1608, 1615 y 1647; Lisboa 1605 (dues edicions); Valencia 1605 (dues edicions) y 1616; Bruseles 1607 y 1616; Milá 1610 y Barcelona 1617. De estrangeres pertanyents al propi segle conté les següents: Londres 1612, 1620, 1652, 1675 y 1687; París 1614, 1622, 1625, 1639, 1678, 1681 y 1695; Venecia, 1622 y 1625; Ruan 1646; Francfort 1648 y 1669; Dordrecht 1657; Orleans 1665; Amsterdam 1669, 1692, 1695, 1696 y 1699; Roma 1677; Lió 1681; y Basilea 1683.

Com á rara mereix lloch assenyalat l' exemplar estampat á Madrid en l' any 1797 per Gabriel Sanxa, en fulls de pergami. Sols se 'n coneix un altre á Madrid. La sua historia es curiosa, puix haventse comprat á Lóndres fou remés als Estats-Units, passant més avant á París, hon, en l' any 1882, l' adquirí lo senyor Bonsoms.

Acabarem lo breu resúm de tant notable collecció esmentant que entre les edicions de les altres obres de Cervantes s'hi compta una *Primera parte de Galatea dividida en seis libros*, estampada á Lisboa en 1590, de la que no se 'n coneix, fins ara, cap altre exemplar.

Colecció de D. Joseph de Palacio y Vitery, avuy del Marqués de Villarreal.—Lo distingit cervantista Señor Palacio, dedicat, ab gran constancia, á reunir diferentes edicions del *Quixot* y d'altres obres cervántiques, desde l'any 1868, lográ arreplegar d'elles una notabilíssima collecció, qu' avuy conserva íntegrament, com llegat preuadíssim, son fill lo Marqués de Villarreal. Al morir lo Señor Palacio, en 1880, se considerava, aytal collecció, com de les mes complertes entre les fins llavors, conegudes, servint en gran part, al coronel Lopez Fabra, pera publicar la *Iconografia de Don Quijote*.

Sentim no poder detallar minuciosament la collecció Palacio, segons havem fet ab les tres desus nomenades.

A mes d' aquestes colleccions cervántiques n'hi han altres dues en nostra Ciutat, açó es, la del coronel D. Francisco Lopez Fabra que avuy conserva D. Alvar de la Gándara, y la que per segona vegada ha format D. Leopolt Rius y de Llosellas.

CAPÍTOL IX.

**Reproducció en fototipia á Barcelona,
de la primera edició del «Quixot» y
ses conseqüencies.**

Un dels acontexements més importants pera la cervantofilia, sigué pensat, proposat y desenrotllat á Barcelona, durant la época d' or d' aquesta afició literaria. Tota la gloria de la reproducció en fototipia de la primera edició del *Quixot*, no 's pot negar que pertany per complert al coronel D. Francisco Lopez Fabra, qui volgué agermanar la implantació á Espanya d' aquest avens de les arts tipogràfiques, ab un nou homenatge d' admiració que devía rendir ab tal motiu, la ciutat de Barcelona, á la eminent producció del soldat d' Elefant. La idea d' exposar á la pública contemplació lo primer exemplar d' esta obra tal y com son mateix autor contemplá y vegé per primera vegada al sortir de la estampa, hagué molt bon aculliment.

Tot seguit de parlarse d' aquesta empresa, se

formá una associació propagadora, que presidí lo eminent literat D. Joan E. Hartzenbusch y en la que actuá com á secretari, lo prou conegut escriptor D. Carles Frontaura.

Al començar lo primer tiratge, aquesta Associació, d'acort ab la *Real Academia de Buenas Letras* y ab lo *Ateneo Catalán*, portá á terme una notable vetllada en lo 12 d' Abril de 1871. En ella 's llegiren alguns treballs á llahor de Cervantes, despres dels que 's procehí allí mateix á la estampació de la primera página del *Quixot*, repartintla com á mostra entre los concorrents á la sessió.

En lo propi any de 1871, la Associació propagadora comensá á publicar un periódich, lo *Boletín de la reproducción Foto-Tipográfica de la primera edición de Don Quijote* (Barcelona. —Narciso Ramirez) quin primer nombre porta data del mes de Maig. En ell s' hi referia pas per pas la marxa d' aytal treballosa publicació, profitant lo que hi restava en ses quatre planes, per donar á llum notables treballs inédits de caràcter cervantich.

En la exposició que organisá Barcelona durant dit any 1871, lo Sr. Lopez Fabra omplená una vitrina en lloch distingit, presentant, convenientment acoblats, tots los treballs fins llavors practicats en aquesta empresa. De passada s' aprofitá pera fer públich, en honor de la sua Ciutat nadiva, que, de cada 100 espanyols admiradors de Cervantes y protectors d' aquella notable reproducció, 27 residien á Barcelona. No en va, en lo Abril de 1872, en cert escrit publicat en lo aniversari de la mort de Cervantes,

demostrava, lo distingit coronel, que, *Barcelona es Cervantista*. Certament ningú intentá desferli les proves allí sentades.

La Associació propagadora cregué del cas, per honrar doblement á la publicació que devía enaltir al Cervantisme barceloní, commemorarla ab la encunyació d' una medalla. Lo 15 de Juny de 1871 s' anunciá un certámen en la Capital d' Espanya, qual bon resultat se patentísá per la presentació de diferents projectes, que foren reproduhits en lo *Boletín* del Novembre de 1872.

Lo 23 d' Abril del següent any de 1873, en lo *Ateneo Barcelonés* se celebrá altre solemnia sessió, per haverse acabat lo tiratge de la primera edició, en fototipia, del *Quixot*. En ella se procehí á obrir lo plech que devía contenir lo nom del autor del projecte de medalla que resultá llorejat, trovantshi en lloch d' aquest, un lema alusiu á la sua modestia *Le nom ne fait rien à la chose*. La medalla se repartí encunyada als subscriptors de la obra en lo any 1880.

Seguidament lo Sr. Lopez Fabra feu inutilisar les planxes de zinch que acabaven de servir pera la reproducció en fototipia, després d' haver l lensat al mon literari lo simbólich nombre de 1,605 exemplars per Espanya y 1,000 per les demés Nacions. Per mes que' axó no havia pas estat ofert als subscriptors, dit senyor volgué donarlosshi aquesta deferencia, augmentant lo valor bibliográfic de la obra que havien adquirít.

Aquesta edició portá altres conseqüencies per demés honroses pel cervantisme. En primer lloch lo il·lustrat Sr. Hartzenbusch publicá un

importantíssim estudi del *Quixot* de gran valor literari, fet expressament per la edició en fototípia: *Las 1,633 notas puestas por el Excmo. é Ilmo. Sr. D. Juan Eugenio Hartzenbusch á la primera edición del ingenioso hidalgo*. (Barcelona.—Narciso Ramirez, 1874).

A mes d' axó, lo propi coronel Lopez Fabra, alentat pel éxit de la primera notable empresa, se llençà á intentarne altres dues no menys atrevides. La primera d' elles fou, reproduhir, pel mateix procehiment foto-típich, 101 grabats escullits de totes les edicions del *Quixot* estampades en les diferentes Nacions. Comensats los treballs preparatoris en lo any 1872, fins al 1879 no 's portaren á terme donant per resultat altre curiosa publicació que enalteix á son infatigable editor: la *Iconografia de Don Quijote*. La obra está dedicada als dos distingits cervantistes de Barcelona D. Joseph de Palacio y Vitery, y don Leopolt Rius y de Llosellas, per haver, abdos, ajudat al Sr. Lopez Fabra, posant á sa disposició les rares edicions de llurs respectives biblioteques.

La segona empresa á que 's llençà nostre entussiasta é ilustrat compatrici portat de son ardorós cervantisme, no tingué l' éxit que coroná á les dues primeres.

Havía intentat reproduir en 100 idiomes diferents lo capítol 42 del *Quixot*, que tracta dels concells que doná lo enginyós cavaller á Sanxo avans de pasar á governar la ínsula Barataria. La idea está llençada y plantejada. ¿Se portará may á terme?

CAPÍTOL X

Algunes honorificacions de Cervantes.

Una de tantes mostres de la activitat intel·lectual del *Ateneo Barcelonés*, siguié la exposició del llibre, la impremta y lo gravat, organitzada en lo any 1894. Curiós aplech d' obres rares, interessants gravats, valioses encuadernacions, oblidats periódichs y desconegudes menudencies tipogràfiques, que ha dextat bon recort en nostre Ciutat, en tots quants tinguerem lo gust de saborejar tant ben disposat conjunt.

Tenint en compte que, aquella, era una ocasió molt apropiada pera rendir públich testimoni de veneració al Príncep de les lletres espanyoles, no ho descuidaren los organitzadors d' aytal manifestació. En conseqüència fou disposat, al mitx d' una de ses mes importants sales, la destinada á les obres del segle XVII, y en lloch, que resultava molt preferent, un alusiu monument al gran prosista castellá. Dins de vitrina

poligonal, d'alsaria proporcionada, presentaren acoplades algunes de les principals obres de Cervantes, en nombre de quaranta, entre les que hi figuraven les edicions més rars del *Qui-xot* de les estampades á Catalunya. Coronava aquest conjunt la efígie de Cervantes, reproduhida de la del escultor Nobas, essent la sola escultura existent en dita exposició.

Del sens fi de maneres, que, á estil de la precedent, s'ha honorificat, en Barcelona, la memoria de Cervantes, no 'ns es possible donarne compte, puix s'escapen á nostra investigació.

La mateixa Capital Catalana, que, no ha cregut ésser suficients sos espontanis elogis á ella tributada, perque degués commemorarlos d'una manera tant exhimia com seria en públich monument, ha volgut, per çó, mostrar en altre forma perpetual, que no oblidava als catalanistes, ço es, als forasters ayments de les coses de Catalunya.

A aquest objecte apareix avuy día, en un de sos més concorreguts llochs públichs, en la capsalera del saló de concerts del palau de Belles Arts, la colosal efígie de Cervantes, reproducció de la del escultor catalá senyor Nobas, premiada en la Exposició Universal de Viena del any 1873.

CAPÍTOL XI

Lo nom catalá «Cervanti»

Lo derrer diccionari catalá publicat pels germans Espasa, de Barcelona, refereix lo significat de les paraules *cervantesch* y *cervantista* y sens dubte, per no volerho allargar massa, d'ex d' enumerar les demás veus á que pot donar lloch lo nom del autor del *Quixot*, com serien, *cervantescament*, *cervantisme*, *cervantofilia*, *cervanti*, *na*. Es indubtable que admeterém y no refugirém com á frase exhòtica, á qualsevol que 'ns digue: «tal escrit es *cervanti*», pera donarnos á entendre, que, les sues diccions y construcció s' atempera á la adoptada pel ilustre autor castellá.

Donchs aquesta paraula *Cervanti*, existeix á Catalunya com á nom de fonts, si bé molt poch conegut, sens que 'per res degui sa formació á en Miquel de Cervantes Saavedra.

Sols per la sua analogia ab lo nom del pros-

sista del segle xvii y perque axó no dongue lloch á errades suposicions, es, per lo que are 'ns permetém parlar del nom catalá *Cervanti*.

La prova de que l' un res te que veure ab l' altre, no pot ésser mes contundent: llegím en la *Rúbrica de Bruniquer* (Arx. Mun. de Barc.) que, en lo any 1635, morí en Barcelona lo manyá qui servía lo cárrech d' afinador de la Ciutat, qui per nom de fonts tenía lo de *Cervanti*.

Mossen Joan Segura prebere (1) en un curiós article esbrinà l' origen etimològich del nom de fonts catalá *Cervanti* ó *Serventi* y del castellá Cervantes, opinant que tenen la matexa procedencia.

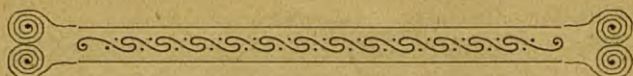
Després de atinades observacions, conclou Mossen Segura, que, *Cervantes*, equivalent á *Servandes*, significa *fill de Servando*, com *Pere*, *Martinez* etc. *fill de Pere*, *de Martí* etc.

Respecte al nostre nom de fonts *Cervanti*, creu será traducció catalana del llatí *Servandinus*, derivat de *Servandus*, de igual manera que *Justinus*, *Antoninus*, ho son de *Justus* y de *Antonius*.

Consigném ab gust, per lo atinada, aquesta breu etimología dels dos noms de fonts espanyols, que abdós acusen la influencia llatina dels idiomes catalá y castellá.

---

(1) *La Veu de Catalunya*, del 8 de Setembre de 1895. *Cervanti* y *Serventi*.

CAPÍTOL XII

Estampacions del Quixot á Catalunya en la llengua de Cervantes.

Després d' esmentar les diferents traduccions catalanes que s' han fet fins avuy de la popular obra de Cervantes, tindrem de donar una breu relació de les diferents estampacions que coneixem del popular Quixot, portant un peu d' estampa catalá. A fi d' abreviar, puix nostre propòsit no es publicar una bibliografia catalana del *Quixot*, nos concretarem á donar la data de la estampació y lo nom del editor.

1617, (Primera part). Sorita.—1617, (Segona part). Sebastiá Mathevad.—1704, Gelabert.—1755, Joan Jolis.—1762, Joseph Barber.—1808-1814, Sierra y Martí.—1832, Bergnes.—1832-1834, Bastús.—1832-1836, Viuda Gorchs.—1839, Ramón Fernandez.—1839-1840, Antoni Bergnes.—1840, Bergnes.—1841, Mayol.—1845-1846, Viuda Mayol.—1845, A. Pons.—1848, Joan Oliveres.

— 1857, Tasso.— 1859, *La Maravilla*.— 1859-1862, Tomás Gorchs.— 1863, *La Maravilla*.— 1864, *La Maravilla*.— 1869, *Plus Ultra*.— 1869, Ramirez Pujart.— 1871-1873, Lopez Fabra.— 1870-1880, Serra y Rabasa.— 1875, hereu de Pau Riera.— 1876, L. Obradors y P. Sulé.— 1879, C. Miró.— 1879, Espasa.— 1879, Aleu y Fugarull.— 1880, Montaner y Simon.— 1880, C. Miró.— 1881, Lluís Tasso.— 1881, *Biblioteca amena é instructiva*.— 1881, C. Miró.— 1882, Salvador Manero.— 1883, *Barcelonesa* (Salvatella).— 1892, Lluís Tasso y Serra.— 1892, Ceferí Gorchs.— 1895, Lluís Tasso y Serra.

Munten, donchs, á quaranta, les edicions castellanés del *Quixot* publicades á Barcelona, qual nombre ha d' ésser májor, per causa de les que al present puguen haver escapat á nostre requisa.

No continuém en aquesta llista, los diferents extractes ó compendis, que, ja en forma més senzilla, ja ab alguna major pretenció, s' han estampat en nostre capital. D' aytals extractes citarem los següents:

Historia compendiada de D. Quijote (1865 sense peu d' estampa).

Historia del caballero andante... (Llorens, sense data d' estampació).

Historia del ingenioso hidalgo... extractada per B. M. (Succesors de A. Bosch, sense data d' estampació).

També son, si 's vol, extractes, les auques de rodolins hont se narran, pel ús dels noys, les aventures del enginyós cavaller. D' elles n' havém conexement d' una estampada per en Simo

d'altre per n' Estivill y d' una tercera per en Joseph Clarà.

Lo editor Joan Llorens, té igualment publicada una colecció de més de vint grabats á la fusta, pera ventalls, ab versos alusius á son peu, tots ells apropiats a D. Quixot ó á Sanxo Pança (1860-1870),

Hi han també dues interessants coleccions de 12 y de 20 estampetes per cubertes de paper de fumar, ab escenes del *Quixot* y un parell de versos explicatius en quiscuna, que poden catalogarse com altres de tants mijans de popularisar, en la nostre terra, la afició á la immortal obra de Cervantes.

CAPÍTOL XIII

Treballs literaris relacionats ab lo Cervantes ó lo «Quixot,» publicats á Barcelona.

Si incomplets resulten tots los resúms que, de quan pertoca á Cervantes ó al *Quixot*, havém pogut arreplegar de lo molt que d'ells s'ha publicat á Barcelona, molt més defectuós que axó s'ha de presentar lo assaig que aném á entrependre en lo present capítol.

A despit de que no 'ns sia possible esposar d'una manera completa totes les obres, poesíes, articles y demás que han vist la llum pública á Barcelona, prenent com á tema al autor del *Quixot* ó á les seues obres literaries, emperó lo haver parlat de coses més insignificants que aquest homenatge públich en Barcelona tributat per tantes y tantes plomes diferents, fá que no volguém dèxar passar la present ocasió sens donarne una llista del poch que ara tením recopilat. Pera major claretat en la esposició

adoptarém lo orde cronològich. Sols hi consignarém los treballs que vegeren la llum pública á Barcelona, sens voler entrar á especificar molts d'altres que n'hi ha, deguts á autors de Barcelona y publicats fora de nostra ciutat.

1834.—*Análisis del Quijote*, per V. de los Ríos.

1835.—*D. Quijote y Sancho Pança en el castillo del Duque*, per J. Robreño.

1836.—*El Sancho Gobernador*, (periòdich repartint litografies ab caricatures).

1838.—*Compendio de las vidas de algunos españoles ilustres*—*Miguel de Cervantes Saavedra*, per V. F. (Joan Francisco Piferrer).

1841.—*El Quijote de la revolución*, per Joan F. Siñeris (Valentí Torras).

1842.—*Cervantes*, biografia publicada en lo *Album pintoresco universal*, vol. I.

1852.—*Poesía francesa á Cervantes*, per Gabriel Huguelmann, inserta en les *Poesías dedicadas á la patria de Calderon y de Cervantes*, (N. Ramirez).

1862.—*La Muerte de Cervantes*, per Frederich de Sawa, publicat en la *Revista de Cataluña*, vol I.

1866.—*El correo de Alquife ó segundo aviso del lic. Aşam Ouşam Benenjeli sobre el desencanto del Quijote*, per N. Diaz de Benjumea.

1867.—*Cervantes cautivo*, drama en vers per Jaume Horta (Vda. é H. de Gaspar).

1869.—*Don Quijote*—*suscripción y se suscribe entiéndose junto con Lo Mestre Titas* (periòdich).

- 1871.—*Boletín de la Reproducción foto-tipográfica de la primera edición de don Quijote*, (periódich).
- 1871.—*Discurso de Manuel Milá y Fontanals*, sobre les edicions del *Quixot* fetes á Barcelona insertat en lo *Boletín de la Reproducción foto-tipográfica*, etc.
- 1871.—*Discurso de Joan Eugeni Hartzenbusch*, sobre lo *Quixot* y ses primeres edicions, publicat en lo *Boletín de la Reproducción foto-tipográfica*, etc.
- 1871.—*Décimas castellanas en honor de Cervantes*, per Joaquím Rubió y Ors, llegidas al *Ateneo Catalán* lo 12 d' abril de 1871.
- 1872.—*Excusas. Composición escrita por don Cayetano Vidal y Valenciano y por él mismo en la citada sesión* (del *Ateneo Catalán*) publicades en lo *Boletín de la Reproducción Foto-tipográfica*, etc.
- 1873.—*Cervantes considerado como poeta*, per Marcell Menendez y Pelayo, publicat en la *Miscelánea literaria*.
- 1874.—*Los refranes del Quijote ordenados y glosados*, per Joseph Coll y Vehí. (*Diario de Barcelona*).
- 1874.—*Las 1.633 notas puestas por el Excelentísimo é Ilmo. Sr. D. Juan Eugenio Hartzenbusch á la primera edición del ingenioso hidalgo, reproducida por D. Francisco Lopez Fabra con la foto-tipografía*. (Narcís Ramirez).
- 1874.—*Elogis dels catalans y de Barcelona per*

en *Cervantes* y *La casa dita d' en Cervantes á Barcelona*, per R. F. publicats en *La Renaixensa*.

1874.—*A Cervantes*, poesia per J. Martí y Folguera, publicat en lo volúm *Vibraciones*. (C. Verdaguer y C.^a)

1875.—*Cervantes*.—*Revista literaria órgano de los cervantistas españoles*. (Narciso Ramirez).

1876.—*El Príncipe de los ingenios*, novela per Manuel Fernandez y Gonzalez. (Espasa hermanos).

1877.—*Gloria á España*.—*Ensayo poético sobre algunas aventuras de D. Quijote*, per Vicents Clapera. (Sulé hermanos).

1880.—*Sancho Pança*.—*Político-burlesco ilustrado*, periódich (*La Academia* de E. Ullastres).

1881.—*Semejanças... de Cervantes, Camoens y Calderon*, per Lluís Vidart, publicat en la *Ilustración*. (Lluís Tasso y Serra).

1881.—*¿Quienes son los más eminentes entre los poetas nacidos en la península Ibérica?* per Lluís Vidart, publicat en *La Ilustración*. (Lluís Tasso y Serra).

1882.—*Los dos símbolos*.—*D. Juan y D. Quijote*, per Alfret Opisso, publicat en *La Ilustración* (L. Tasso).

1882 (23 d' Abril).—En la *Ilustración*, any II, nom. 77, se publicaren los treballs següents: (L. Tasso)

A Cervantes en el 266.º aniversario de su muerte, per Joseph Maria Serrate.

- Un pequeño comentario al Quijote*, per
Frederich Rahola.
- A Cervantes*, per E. Lustonó.
- A Cervantes*, per A. Mondejar.
- 1883.—*El entremés de refranes. ¿Es de Cervantes? Ensayo de su traducción*, per
Gayetá Vidal de Valenciano. (Jaume
Jepús).
- 1883 (23 d' Abril).—*La Ilustración Ibérica*,
nombre 17 en commemoració de Cer-
vantes: (Bernabé Baseda)
- A Cervantes*, per Rafel del Castillo.
- Plus ultra*, per Nicolás Diaz de Ben-
jumea.
- Miguel de Cervantes Saavedra*, per Lluís
Maria de Nin Mañé.
- 1883.—*Fábula del Quijote*, per Amenodoro Ur-
daneta, publicada en *La Ilustración*.
(L. Tasso).
- 1885.—*Cuadros biográficos*, contenint la bio-
grafía y efigie de Cervantes, per Gayetá
Vidal y Valenciano. (Antonio Bastinos).
- 1885.—*Catalunya á Cervantes*, poesia de Ve-
nanci Barlés y Lopez formant part
dels *Esclats del cor*. (L. Tasso).
- 1886.—*Cervantes*.—*Sociedad lirico-dramática*,
setmanari ilustrat. (Tipografía Espa-
nyola).
- 1886.—*Primores del D. Quijote en el concepto
médico-psicológico*, per Emili Pi y
Molist. (Imprenta Barcelonesa).
- 1886.—*A Cervantes*, sonet per C. Llombart, pu-
blicat en *Cervantes*.—*Sociedad lirico-
dramática*. (Tipografía Española).

- 1887.—*¡Cervantes!* poesies per P. Marquina, publicades en *Cervantes*.—*Sociedad lírico-dramática*. (Tip. Esp.)
- 1888.—*A Cervantes*, poesies per J. Alvarez Sierra, publicades en *Cervantes*.—*Sociedad lírico-dramática*. (Tip. Esp.)
- 1889.—*Lletra d' avuy y notes d' ahir*, per Joseph Pin y Soler, publicat en *La Renaixensa*. (La Renaixensa).
- 188*.—*D. Quijote de Valcarca*, per C. Gumá. (Juli Gimbernau).
- 1890.—*Fragment reproduhit de la primera edició del Quixot* (cap. XLII) *y traslladat en sis idiomes neo-llatins*. (La Catalana).
- 1891.—*Sancho Pança*, capritxo cómic per J. Molas y Casas.
- 1892.—*Catálogo de una escojida colección de obras de Cervantes que se halla de venta en la librería de D. Alberto Colom*. (Lluís Tasso).
- 1893.—*Efemérides ilustrades del mes de Octubre*.—*Cervantes*, publicat en *La Protección Nacional*.
- 1893.—*Retratos de españoles itustres*, efigie y biografía de Cervantes. (Roura Castillo).
- 1893.—*Proyecto de un monumento á Miguel de Cervantes Saavedra*, por Agapito Vallmitjana, publicat en *La Velada*, any II, nom. 37.
- 1894.—*Carácteres del Quijote*, fragments de les conferencies sobre lo *Quixot* en la *Academia Calasancia*, per A. Tornero

de Martirena, publicat en *La Academia Calasancia*, any III.

1894 y 1895.—*Lo Cervantisme á Barcelona*, articles en *La Veu de Catalunya*.

1895.—*La Ilustración Artística*. Dedicar este número al inmortal libro *D. Quixote de la Mancha* (mes de Janer any XIV, nom. 680).

Cervantes soldado, per Francisco Barado.

Las Ilustraciones del Quijote, per J. L. Pellicer.

Juicios emitidos sobre el «Quijote,» por algunos eminentes literatos nacionales y extranjeros.

Ediciones del Quijote, per Ignacio Dublé.

1895 (23 d' Abril).—*Galeria de celebridades*.—*Miguel de Cervantes Saavedra*, per Joseph Alvarez, publicat en *La Protección Nacional*, any III, nom. 527.

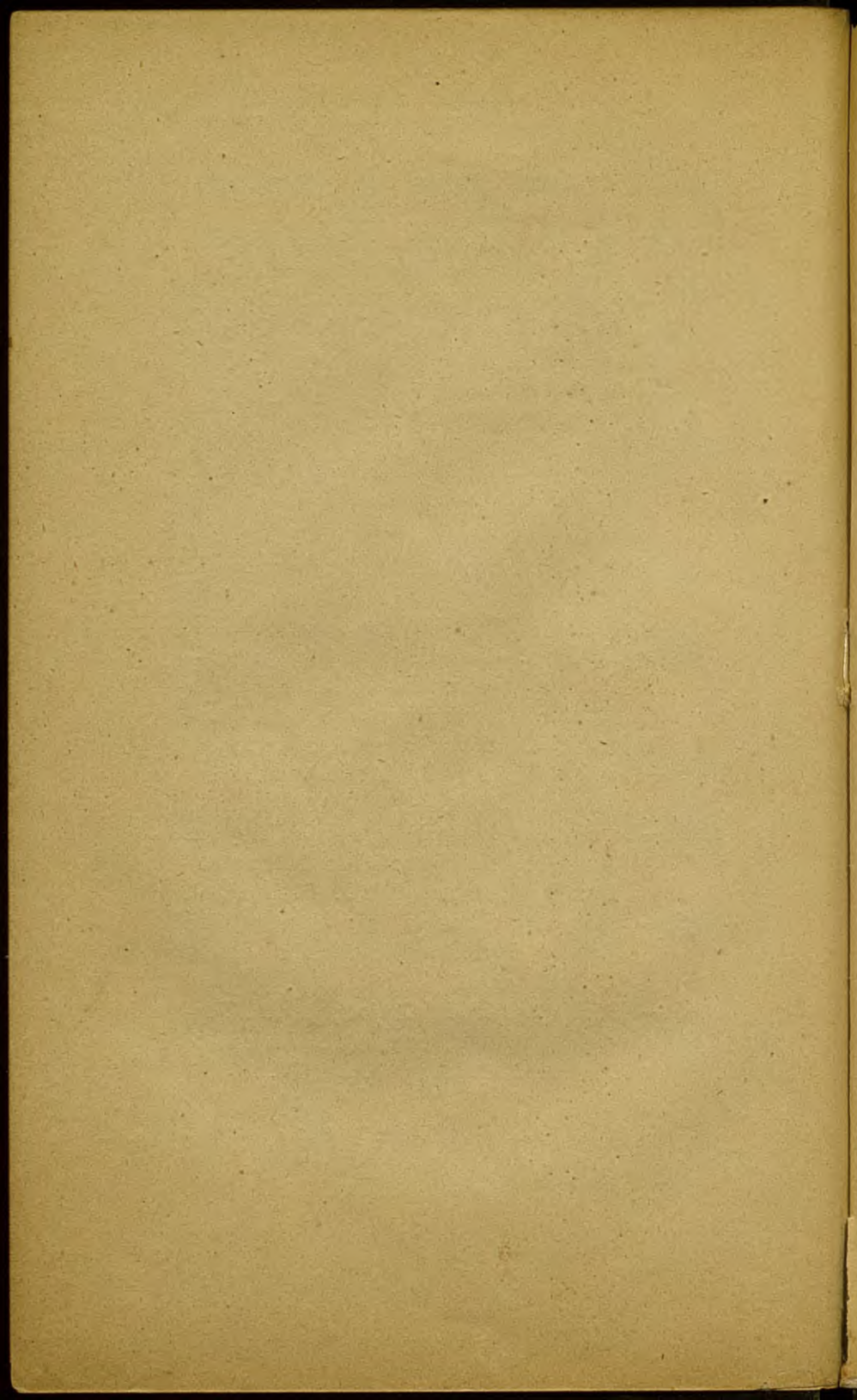
1895.—*Cervantes en Argel*, publicat en *Barcelona cómica*.

1895.—*Catàlech de les edicions del Quijote que se troben de venda en la matexa llibreria*, Joan Bta. Batlle. (F. Bertrán).

1895.—*Cervanti y Serventi*, per Mossen Joan Segura, Pvre., publicat en *La Veu de Catalunya*.

1895.—*Estudio crítico del Quijote*, per A. Tornero de Martirena, publicat en *La Academia Calasancia*, any IV.

INDEX

	Plana.
Portada..	1
Dedicatoria..	3
Capítol I.—A propòsit de una obra del Dr. The- bussem..	5
» II.—Conexement exacte de Catalunya segons Cervantes..	10
» III.—La casa de Cervantes á Barcelona. . . .	18
» IV.—La ínsula Barataria en lo Pallars. . . .	24
» V.—Lo carrer de Cervantes á Barcelona. . . .	26
» VI.—Les traduccions catalanes del Quixot. . .	33
» VII.—La societat Cervantes.	40
» VIII.—Les coleccions cervàntiques de Barce- lona..	43
» IX.—Reproducció en fototipia á Barcelona de la primera edició del «Quixot» y ses conseqüències.	48
» X.—Algunes honorificacions de Cervantes..	52
» XI.—Lo nom catalá «Cervantí.»	54
» XII.—Estampacions del Quixot á Catalunya en la llengua de Cervantes.	56
» XIII.—Treballs literaris relacionats ab Cerva- ntes ó lo Quixot, publicats á Barcelona.	59
Colofon..	68

TERMINÁ LA PRESENT ESTAMPACIÓ
EN LA CIUTAT DE BARCELONA,
LO DÍA DE SANT MARTÍ, BIS-
BE, QUE 'N COMPTAVEM 11
DE NOVEMBRE DE 1895,
HAVENTSE PUBLICAT
LO TREBALL EN
«LA VEU DE
CATALU-
NYA»

AJUNTAMENT DE BARCELONA
Arxiu Històric de la Ciutat

BIBLIOTECA

Inv. n.º 25107

B.1895-8 (Folleto)

17

